

บทที่ 4

ข้อมูลพื้นฐาน ความเป็นมาและประวัติชุมชนมัสยิดมหานาค

ข้อมูลพื้นฐาน

ชื่อชุมชน	มัสยิดมหานาค
ประเภท	ชุมชนแออัด
จดทะเบียนชุมชน	เมื่อ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2536
กรรมสิทธิ์	เอกชน / เช่า / และบุกรุก
ประธานชุมชน	นาย สมาน เอี่ยมอุทรพิทย์
ที่มา :	สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร

ลักษณะทางกายภาพ

ที่ตั้งและอาณาเขต ชุมชนมัสยิดมหานาคตั้งอยู่ที่ ซอยกรุงแมน ถนนกรุงเกษม แขวงมหานาค เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร บนเนื้อที่ 23.17 ไร่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	คลองมหานาค
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ถนนภูซังค์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ถนนกรุงเกษม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ซอยนาคราช

สภาพภายในชุมชน

สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย การตั้งบ้านเรือนปลูกติดๆกันในบริเวณพื้นที่เล็กๆ ตามแนวถนนภายในชุมชน ที่คดเคี้ยว ไม่ได้มีการวางผังล่วงหน้า ถนนภายในชุมชนเป็นคอนกรีตทั้งหมด ถนนภายในชุมชนช่วงต้นสามารถนำรถยนต์เข้าไปได้ แต่ค่อนข้างแคบรถยนต์ไม่สามารถสวนกันได้ ถนนภายในชุมชนช่วงในค่อนข้างแคบและคดเคี้ยว รถยนต์ไม่สามารถเข้าไปได้

บริเวณทางเข้าชุมชนจะมีร้านค้าทั่วไป ร้านขายสินค้าเกี่ยวกับศาสนา คลินิก ร้านเสริมสวยและแผงลอยอยู่มากมาย ส่วนมากขายอาหารอิสลาม ขนม อาหารทั่วไปและเครื่องดื่มต่างๆ เมื่อเข้ามาภายในชุมชนประมาณ 30 เมตร จะเป็นที่ตั้งของมัสยิด ซึ่งตั้งอยู่

ตรงข้ามกับโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา สภาพด้านในของชุมชนมีบ้านเรือนปลูกอยู่มากมาย มีร้านค้าอยู่บ้าง และเป็นที่ตั้งของกุโบร์ (สุสาน)

บรรยากาศทั่วไป บริเวณตอนหน้าของชุมชนที่เป็นบริเวณของการค้าขาย และสถานที่สำคัญ จะมีผู้คนติดต่อซื้อขายหรือประกอบกิจกรรมทางด้านต่างๆตลอดเวลา และบริเวณตอนในของชุมชนจะค่อนข้างสงบเงียบ มีบุคคลภายนอกเข้ามาภายในชุมชนน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นผู้หญิงหรือคนชราที่อยู่บ้านในวันธรรมดา นอกจากวันหยุดราชการและเวลาเย็นผู้คนจะเริ่มพลุกพล่านมากขึ้น

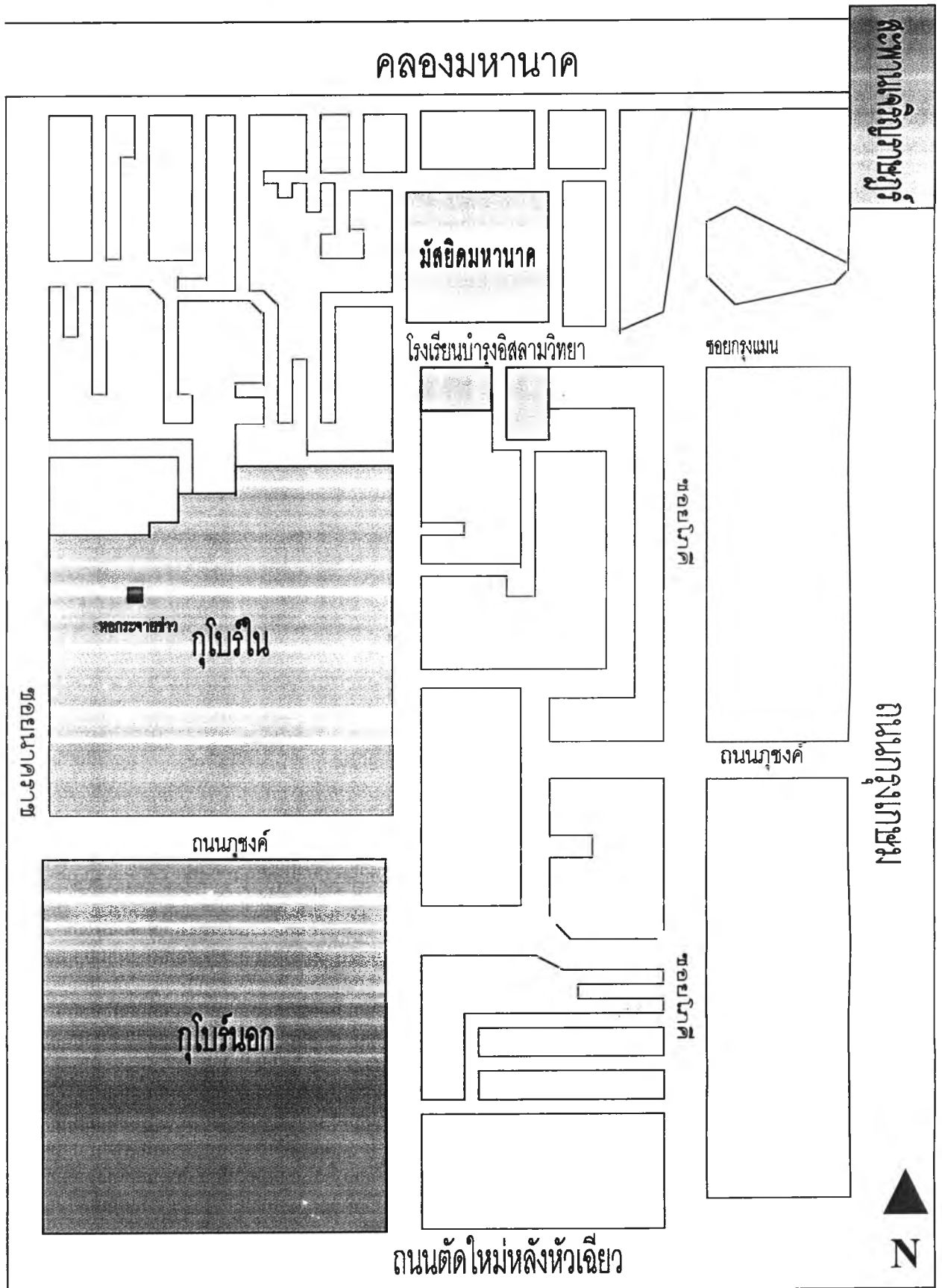
ลักษณะของบ้านและครัวเรือน

ส่วนใหญ่บ้านจะบ้านสองชั้นและสร้างด้วยไม้ บนเนื้อที่เล็กๆประมาณ 15 – 30 ตารางวา บ้านหลายหลังภายในชุมชนจะอยู่ร่วมกับญาติพี่น้องหลายๆคนหลายๆรุ่นหรือมีครอบครัวเดียวมากกว่าหนึ่งครอบครัวคือมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย หรืออีกลักษณะหนึ่งจะปลูกบ้านหลายๆหลังในบริเวณเดียวกัน แต่ก็มักจะเป็นญาติพี่น้องกัน เช่น บุตรหลานที่สมรสแล้วแยกครัวเรือนออกไปก็จะปลูกบ้านอยู่ในบริเวณพื้นที่เดียวกับบิดามารดาของตน อีกลักษณะหนึ่งจะเป็นบ้านหนึ่งหลังอยู่กันหลายๆครอบครัวแต่มีความเกี่ยวพันกันค่อนข้างน้อยคือค่อนข้างเป็นอิสระต่อกัน และลักษณะสุดท้ายเป็นลักษณะครัวเรือนเดียวคือบ้านหนึ่งหลังประกอบด้วยพ่อแม่และลูกๆ

ภาพที่ 1 : ชุมชนมัสยิดมหานาค

แผนที่ที่ 1 : ชุมชนมัสยิดมหานาค

สัดส่วนการใช้ที่ดิน

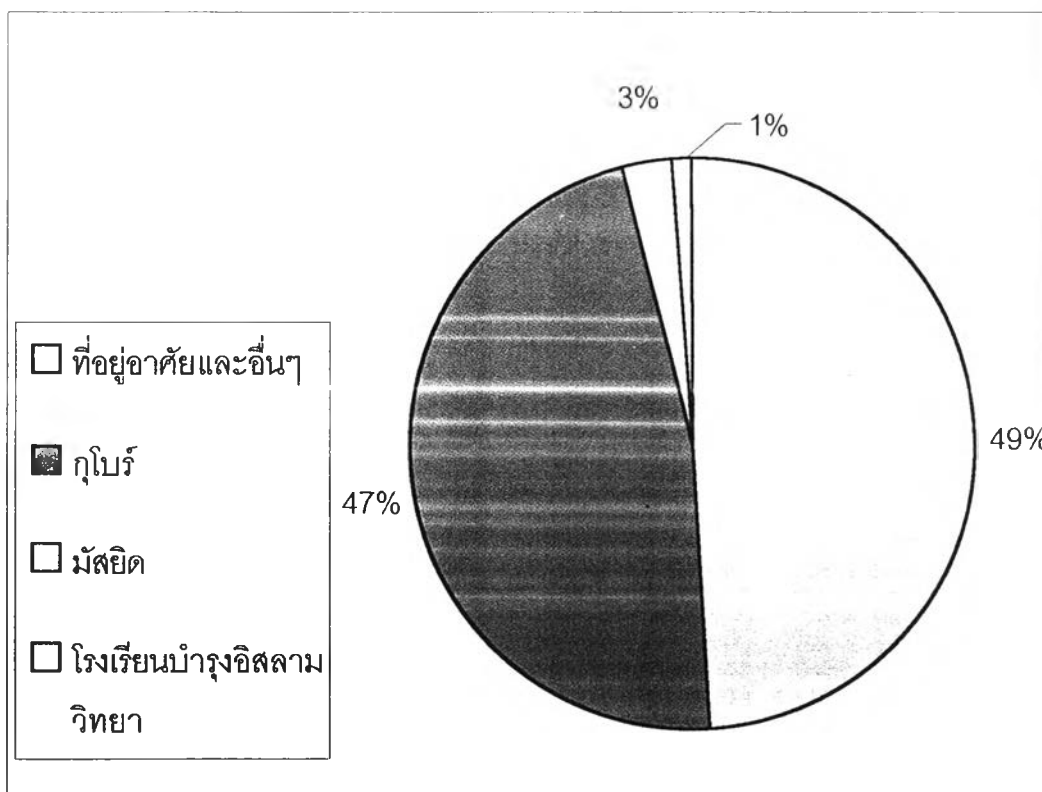
พื้นที่ทั้งหมด 23.17 ไร่ ซึ่งสามารถจำแนกได้จำแนกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ที่อยู่อาศัย (ถนนและฯลฯ) ประมาณ 13 ไร่ หรือ ร้อยละ 49 ของพื้นที่ทั้งหมด

ส่วนที่ 2 สถานที่สำคัญ ประมาณ 10 ไร่ หรือ ร้อยละ 51 ของพื้นที่ทั้งหมด จำแนกเป็น

มัสยิด	ประมาณ 200	ตารางวา
โรงเรียน	ประมาณ 60	ตารางวา
กุโบร์	ประมาณ 3,600	ตารางวา

แผนภูมิที่ 3 : สัดส่วนการใช้ที่ดินชุมชนมัสยิดมหานาค

ภาพที่ 2 : ชุมชนมัธยมขนาดด้านหน้าติดกับถนนกรุงเทพฯ

ลักษณะทางประชากร

จำนวนคาหลังเรือน 240 ครึ่งเรือน

จำนวนประชากรรวม 1,208 คน จำแนกเป็น

ชาย 599 คน

หญิง 609 คน

การศึกษา ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา

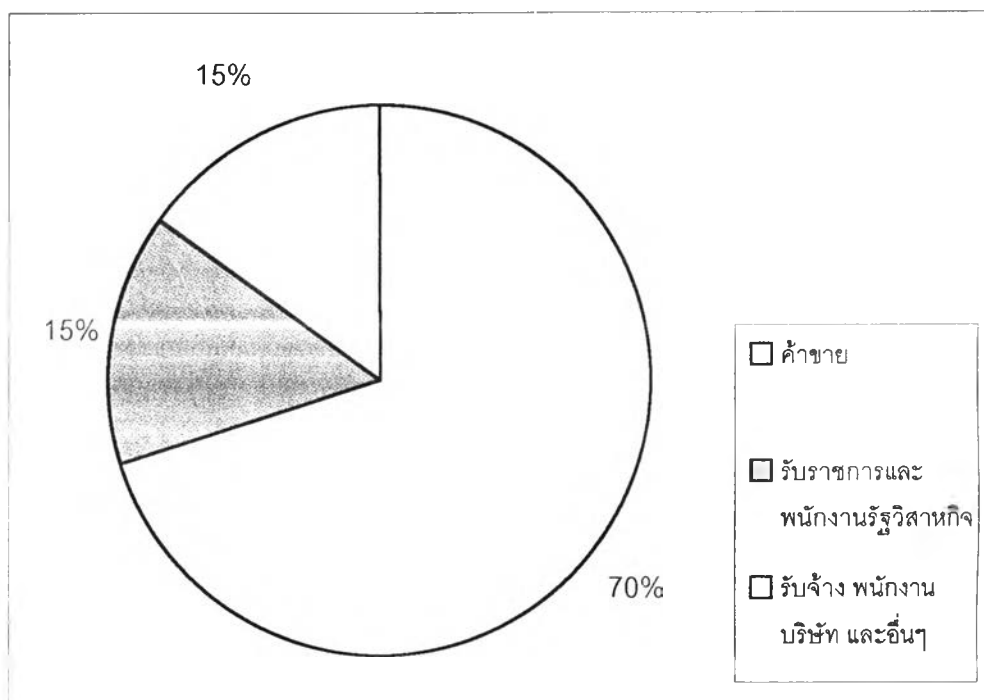
อาชีพ ค้าขาย รับจ้าง พนักงานเอกชนและข้าราชการ

ศาสนา อิสลาม

ที่มา : ทะเบียนสำมะโน พ.ศ. 2544

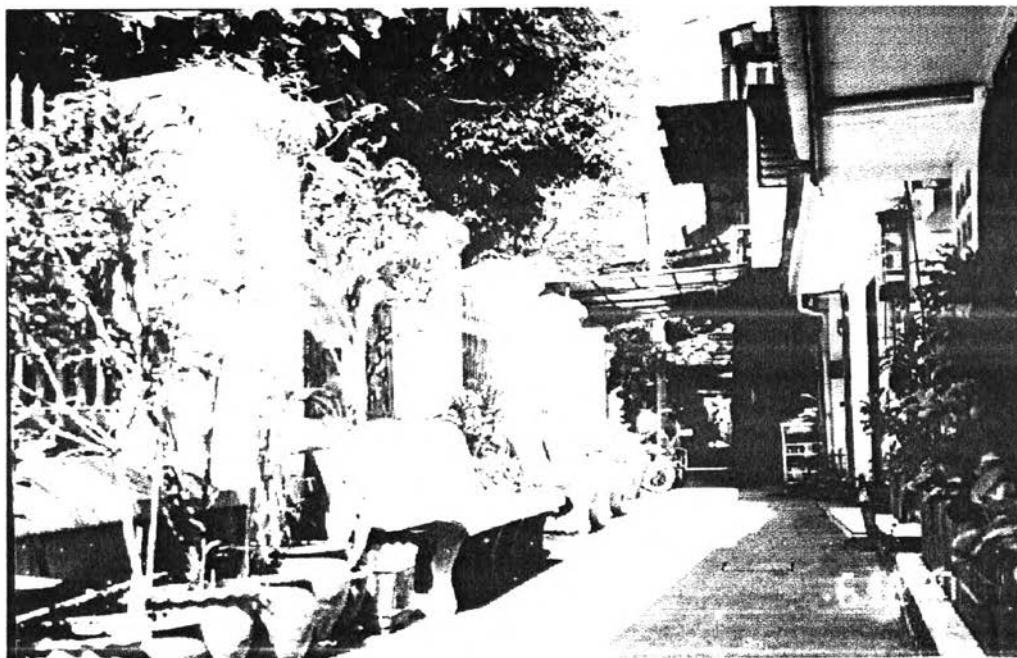
แผนภูมิที่ 5 : สัดส่วนการประกอบอาชีพ

ภาพที่ 3 : โรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา

ภาพที่ 4 : สภาพถนนภายในชุมชน

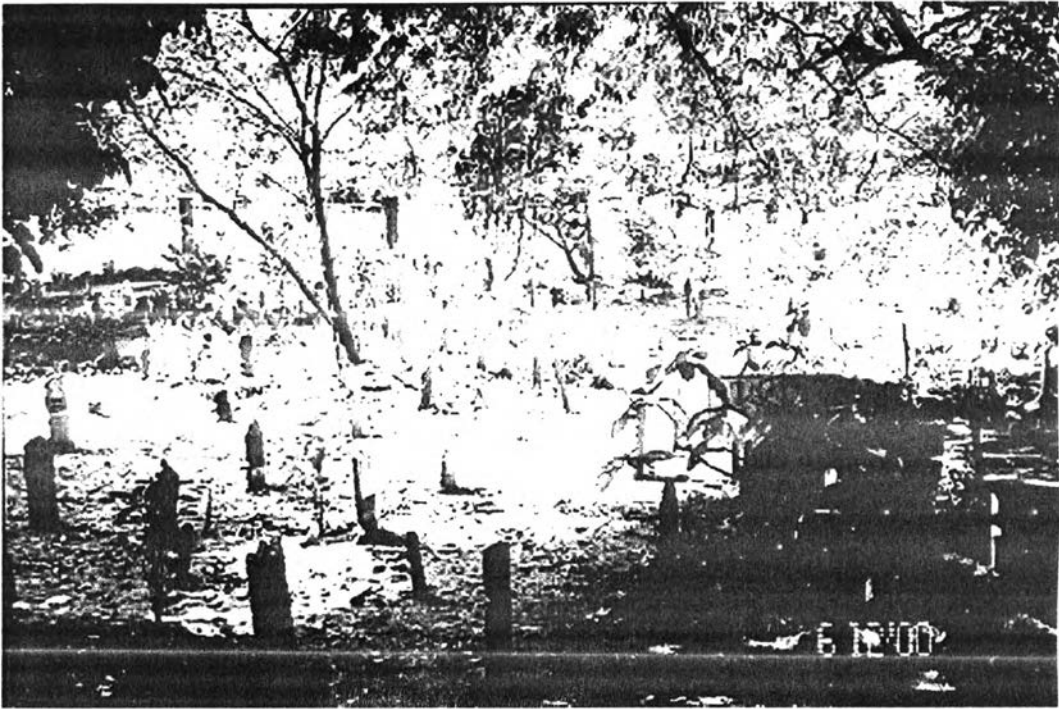

ภาพที่ 5 : มัสยิดมหรานาค

ภาพที่ 6 : ภูเขาโบโรโบ

การปกครอง

การปกครองในชุมชนมัสยิดมหานาคมีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนชาวมุสลิมอื่นๆ ทั่วไปคือ ประกอบไปด้วยคณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการมัสยิด ในทางหลักการนั้น คณะกรรมการมัสยิดจะดูแลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และคณะกรรมการชุมชนจะดูแลเรื่องทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติของชุมชนมหานาคนั้น ทั้งสองส่วนนี้จะทำงานผสมกัน เพียงแต่คณะกรรมการชุมชนจะมีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐมากกว่าเท่านั้น แต่ทั้งสองคณะกรรมการก็ไม่ได้มีการแยกอำนาจหน้าที่จากกันเด็ดขาด และคณะกรรมการของทั้งสองส่วนการปกครองนี้ บางท่านเป็นบุคคลเดียวกัน คือทำงานทั้งสองด้าน

คณะกรรมการชุมชนในแต่ละชุดจะมีวาระ 2 ปี คือจะจัดให้มีการเลือกตั้งทุกๆ 2 ปี หมุนเวียนกันไป ส่วนคณะกรรมการมัสยิดนั้นจะมีวาระที่นานกว่าคือ 4 ปี แต่มีแกนนำถาวรคือ อิมาม (ผู้นำทางศาสนาของชุมชน) คอเต็บ (เทียบได้ใกล้เคียงกับพิธีกรและเป็นผู้อบรม จริยธรรม แก่ชาวชุมชน) บิหลัน (ผู้เชี่ยวชาญอิสลามิกชนเข้าร่วมพิธีกรรม) ทั้งสามตำแหน่งนี้ในทางปฏิบัติสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนกันได้และไม่มีการหมดวาระ นอกจากเสียชีวิตหรือลาออก

คณะกรรมการชุมชน มีทั้งสิ้น 20 คนดังรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

1. นาย สมาน	เยี่ยมอุทัย	ประธานชุมชน
2. นาย ศุภี	เล็กเพชร	รองประธานคนที่ 1
3. นาย วิรัช	เข้มแน่นหมัด	รองประธานคนที่ 2
4. นาย บุญเสริม	ตรีสิงห์	รองประธานคนที่ 3
5. นาย หาริน	อาวัง	เลขานุการ
6. นาย ดาวุฒิ	วัฒนกุล	เหรัญญิก
7. นางสาว มะลิวัลย์	เพิ่มบุญ	นายทะเบียน
8. นาง ธีรวรรณ	ศรีคร้าม	ประชาสัมพันธ์
9. นาง ยุกา	อารยธรรม	ปฏิคม
10. นาย สมพงษ์	ลีฉลาด	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย
11. นาย สมัย	วงศ์เสงี่ยม	กรรมการ
12. นาง สมใจ	บุญมาเลิศ	กรรมการ
13. นาง พรรณี	ถมยา	กรรมการ
14. นาง อรุณี	เล็กเพชร	กรรมการ
15. นาย วัฒนา	วีรกิจพานิช	กรรมการ
16. นาย ประसार	จันทร์ไทย	กรรมการ
17. นาย สมาน	โสอุดร	กรรมการ
18. นาย สมาน	พุ่มงาม	กรรมการ
19. นาย สมศักดิ์	พุ่มงาม	กรรมการ
20. นาย มานพ	ลีฉลาด	กรรมการ

ที่มา : สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร

แกนนำถาวรมัสดิ 3 คนและคณะกรรมการมัสดิ (ชุดรักษาการ) มีทั้งหมด
รวม 12 คนดังรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

แกนนำถาวรมัสดิ

1. นาย สามารถ	วงศ์เสงี่ยม	ตำแหน่ง อีหม่าม
2. นาย สมหวัง	หมุดประเสริฐ	ตำแหน่ง คอเต็บ

3. นาย อนันต์ ลัมมาภักดิ์ ตำแหน่ง บิหลัน

คณะกรรมการมัสยิด

1. นาย สมาน	วงศ์เสงี่ยม
2. นาย มานพ	วงศ์เสงี่ยม
3. นาย ดาวุฒิ	วัฒนกุล
4. นาย โกรุท	วัฒนกุล
5. นาย สันต์	วงศ์เสงี่ยม
6. นาย อุดม	มณีขำ
7. นาย สมัย	เฉลิมศิลป์
8. นาย มานพ	เหล็กเพชร
9. นาย หะริน	อาวัง
10. นาย วินัส	เชี่ยวชาญ
11. นาย ปรีชา	บริสุทธิ์
12. นาย ไพศาล	ท้วมภูมิงาม

หน่วยอาสาภายในชุมชน อยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการชุมชน และ คณะกรรมการมัสยิด ได้แก่

หน่วยป้องกันอัคคีภัย มีหน้าที่ในการป้องกันอัคคีภัย
 เวยยาม มีหน้าที่เกี่ยวกับรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินภายใน
 ชุมชน

หน่วยงานที่ดำเนินงานภายในชุมชน

1. สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
2. สำนักพัฒนาชุมชน
3. สำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร
4. ศูนย์บริการสาธารณสุขที่ 20 สำนักอนามัย
5. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
6. สำนักพัฒนาชุมชนเมือง

ที่มา : สำนักงานเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย พ.ศ. 2543

ประวัติชุมชนมัธยมมหานาค

วัฒนา วีรกิจพานิช (2543) กล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ. 2334 ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ชาวมุสลิมจำนวนมากเดินทางติดตามรายา บัตตานี (ตวนกูละบิติน) ซึ่งถูกจับตัวส่งเข้ามากรุงเทพฯ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาพระราชทานที่ดินแถวย่านบางลำภู และตึกดินให้เป็นที่อยู่อาศัย และใช้เป็นที่ทำมาหากิน เมื่อชาวมุสลิมบริเวณบางลำภู และ ตึกดินมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ได้มีการขยับขยายอพยพ มาอยู่บริเวณสี่แยกมหานาค ตอนที่คลองมหานาคตัดกับคลองผดุงกรุงเกษมเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2345 – 2350 เพราะเป็นแหล่งทำการค้าสำหรับผู้ที่ทำมาหากินทางการค้า และ เป็นบริเวณที่มีความสะดวกในการสัญจรทางน้ำ เหมาะสมที่จะใช้เดินทางไปปฏิบัติราชการในพระบรมมหาราชวัง สำหรับผู้ที่รับราชการ หรือ ใช้ติดต่อไปมาหาสู่กับชาวมุสลิมในแหล่งอื่น ๆ

ชาวมุสลิมรุ่นแรกๆ โดยเฉพาะพวกที่เป็นช่างฝีมือได้ถวายตัวเข้ารับราชการใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และชาวมุสลิมรุ่นต่อมาได้เข้ารับราชการ ตามความรู้ความสามารถของตนในรัชกาลนั้นเรื่อยมาจวบจนรัชกาลปัจจุบัน ชาวไทยมุสลิมที่เข้ารับราชการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ลดหลั่นกันไป อาทิเช่น หลวงศิลปศาสตร์ (สิน) มหานาค หลวงวิเศษ (สุข) ขุนสารพัดช่าง (นิ่ม) มหานาค ขุนบริหารคูนีคม พระเทพฯ (หมึก) มหานาค ขุนรัตนภิบาล (เสงี่ยม) มหานาค เป็นต้น

ลักษณะชุมชนในอดีต

วัฒนา วีรกิจพานิช (2543) กล่าวว่า ก่อนนี้ทางเข้ามัธยมก่อนตัดถนนกรุงเกษม เข้าทางซอยกรุงแมน เป็นซอยเล็กๆ ปัจจุบัน คือ ซอยกรุงแมน เชิงสะพานมหานาค ย่านกุโบร์เก่า เป็นคลองส่งน้ำยาวเลี้ยวเรื่อยไปถึงบริเวณหัวสวน ซึ่งเรียกกันว่า “สวนลาว” คลองเส้นนี้คือ ซอย โภคีในปัจจุบัน มีคลองส่งน้ำอีกเส้นต่อกับคลองส่งน้ำซอยโภคี คือ คลองส่งน้ำบริเวณหลังกุโบร์นอก ซึ่งยาวจากซอยนาคราช ตัดผ่านถนนกรุงเกษม (ขณะนั้นยังไม่ได้สร้าง) ไปเชื่อมต่อกับคลอง ผดุงกรุงเกษม คลองที่กล่าวมานี้ใช้เป็นคลองชลประทานสำหรับการทำนา และการค้าขาย คือ การล่องแพไม้ ทำเสา และ แพไม้รวกสำหรับผู้ค้าขายวัสดุดังกล่าวในสมัยนั้น จากซอยกรุงแมน เมื่อเดินตรงผ่านสุเหร่าไป เลี้ยวซ้ายตรงบ้านโต๊ะโสม จะผ่านบ้านครุหวัง เมื่อเดินเลยไปจะผ่าน กุโบร์ในด้านข้างตามกว้างไปถึงศาลานอกเลี้ยวขวาจะเป็นถนนดินยาวตลอดผ่ากลางระหว่างกุโบร์ใน และ กุโบร์นอก ซึ่งปลูกต้นตาลเอาไว้ ก่อนปี พ.ศ. 2435 บริเวณกุโบร์นอก หลวงศิลปศาสตร์

(สิน) เคยใช้ทำนา บริเวณตรอกโรงเลี้ยงเด็กเกือบถึงชายคลองเป็นบ้านของเวาะยี่ฮะฮ คลองตรงฝั่งตรงข้ามต่อมาเป็นโรงเลื่อยไม้ ปลายซอยนาคราชเป็นบ้านของขุนรัตนภิบาล (เส็งี่ยม) ถัดไปตามซอยนาคเจริญเป็นบ้านหวังเล็ก (หวังและโต๊ะขลิบ) ลึกเข้าไปในซอยจะเป็นบ้านหลวง ศิลปศาสตร์ (สิน) เดินเลี้ยวขวาและซ้ายต่อมาจะเป็นบ้านของขุนเส็งี่ยมอีกหลังหนึ่ง เดินลึกเข้าไปอีกจะเป็นบ้านของขุนสารพัดช่าง (นิ่ม) ทางด้านบริเวณหัวสวน (สวนลาว) มีบ้านศาลา คือบ้านโต๊ะกีซอ (กิลอย) ถัดมาจึงเป็นบ้านครุฑเข็ม (พ่อครุฑมาน) และ ที่ของโต๊ะกีหริม ทางด้านกุโบร์ในด้านใกล้ซอยนาคราช มีบ้านเวาะมิน (กิเที่ยง) และ เวาะนัง เวาะลี (กิเลาะห์) (ดูแผนที่ที่ 2 ประกอบ)

สถานที่สำคัญ

วัดนา วีรกีพานิช (2543) กล่าวถึง สถานที่สำคัญในชุมชนมัสยิดมหานาคไว้ดังต่อไปนี้

มัสยิดมหานาค มัสยิดหลังปัจจุบันคือ มัสยิดที่สร้างขึ้นเป็นหลังที่สาม สร้างขึ้นหลังจากการเกิดเพลิงไหม้ใหญ่ในปี 2472 บนเนื้อที่ประมาณ 200 ตารางวา เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น มั่นคงแข็งแรง บ้ายชื่อมัสยิดทำด้วยหินอ่อนสีเทาตัวหนังสือลงรักปิดทอง บริเวณด้านหน้ามีเก้าอี้ยาว และบริเวณชั้นล่างของมัสยิดที่เป็นพื้นที่ว่างโล่งยกพื้นบางส่วน ซึ่งมักจะมีชาวชุมชนวัยกลางคนมานั่งพักผ่อนหรือพบปะสังสรรค์กันเพราะบริเวณมัสยิดจะอากาศค่อนข้างเย็นกว่าบริเวณอื่นๆในชุมชน นอกจากนี้บริเวณหน้ามัสยิดจะมีแผงลอยขายอาหาร และขนมเล็กๆน้อยๆ เช่น ก๋วยเตี๋ยว และของกินเล่นอื่นๆ

มัสยิดมหานาคถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนแห่งนี้ เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมในด้านต่างๆที่เกี่ยวกับศาสนา และไม่จำกัดเฉพาะชาวชุมชนแห่งนี้เท่านั้น บางเวลาจะพบชาวต่างชาติ เช่น ชาวอาหรับ ชาวแอฟริกันที่นับถือศาสนาอิสลาม เข้ามาละหมาดร่วมกับชาวมหานาคเสมอๆ

การก่อสร้างมัสยิด ภายหลังจากได้มีชาวมุสลิมจากอยุธยา จากคลองสวน คลองบางหลวง ฯลฯ มาอาศัยอยู่ที่มหานาคเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการประชุม และ ร่วมแรงร่วมใจกันที่จะจัดหาที่เพื่อทำการก่อสร้างมัสยิด และเห็นว่าที่บริเวณที่เป็นมัสยิดในปัจจุบันนี้เป็นทำเลที่มีความเหมาะสม จึงเรียกรไ้เงิน และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการก่อสร้าง ทั้งนี้ได้มีชาวมุสลิม

จากตำบลอื่น ๆ ได้เข้าร่วมสมทบทุนในการก่อสร้างมัสยิดด้วย มัสยิดที่ก่อสร้างครั้งแรกนี้สร้างในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นก่อนปี พ.ศ. ๒๓๕๐ และ คงจะก่อสร้างเป็นมัสยิดหลังเล็ก ๆ ขึ้นมาก่อน มีผู้เล่าว่า ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อสร้างมัสยิดหลังแรก คือ ท่านพระเทพฯ ซึ่งเป็นบิดาของท่านขุนรัตนภิบาล (เสงี่ยม)

การที่สันนิษฐานว่าได้มีการสร้างมัสยิดหลังเล็กขึ้นมาก่อนนั้นก็เพราะว่าเมื่อมัสยิดได้สร้างเสร็จแล้ว ได้มีการจัดหาที่ดินสำหรับไว้ใช้เป็น กุโบร์ (สุสาน) ร่วมด้วย กุโบร์เดิมนั้นตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานเจริญราษฎร์ (มหานาค) ต้นชอยโกศ ในปัจจุบันนี้ เรียกว่า กุโบร์เก่า (คูแฉกที่ที่ ๒ ประกอบ) ต่อมาเมื่อได้สร้างมัสยิดหลังที่สองแล้วจึงได้ย้ายกุโบร์มาอยู่ที่บริเวณในปัจจุบัน เพราะมีเนื้อที่มากกว่า และในการก่อสร้างสะพานเจริญราษฎร์ (มหานาค) ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ นั้น ได้ขุดพบโครงกระดูกที่ฝังกันอยู่ที่กุโบร์เก่า บริเวณเชิงสะพานดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่ามัสยิดหลังแรกคงจะสร้างมานานพอสมควร

มัสยิดหลังที่สอง ลักษณะเป็นครึ่งไม้ครึ่งตึก ใช้เสาไม้ซุงขวางตามแนวนอนแทนเสาเข็มแล้วก่อผนังด้วยอิฐมอญขนาดใหญ่ ผสมปูนกับน้ำอ้อย ด้านข้างทั้งสองด้านตามยาวมีหน้าต่างหลายบาน มีประตูใหญ่ทางด้านข้างตรงอกสุเหร่าด้านหน้ามัสยิดมีเรือนไม้เล็กๆ ปลูกเป็นบะแล (ศาลายกพื้น) ทรงสูงเอาไว้สำหรับแขวนกลองและเพื่ออะซาน (สัญญาณ) บอกเวลาละหมาด

เพลิงไหม้มัสยิด ในวันอังคารที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๗๒ เวลาประมาณบ่ายสองโมง ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้น ที่ร้านของคนจีนร้านที่ ๒ (คูแฉกที่ที่ ๒ หมายเลข ๒ ประกอบ) ที่ปลูกอยู่ระหว่างถนนกรุงเกษมกับคลองผดุงกรุงเกษม ตอนปลายสี่แยกกับคลองที่ตัดกัน เพลิงได้ลุกลามออกไปทั้งสองด้านอย่างรวดเร็วเพราะมีลมแรง คือ ลุกไปติดร้านคนจีน ร้านที่ ๑ ด้านหนึ่ง และลุกลามไปติดบ้านโต๊ะแพและบ้านโต๊ะเผื่อน อีกด้านหนึ่งเพลิงได้ไหม้ลุกลามเรื่อยไปตามความยาวถนน เจ้าหน้าที่ดับเพลิง ลุกเสื่อ และชาวบ้านได้มาช่วยกันดับเพลิงในครั้งนั้น แต่ไม่สามารถสกัดเพลิงได้ เพลิงได้ไหม้ลามมาถึงบ้านป่าศรี ซึ่งฝั่งตรงข้ามถนนมีร้านคนจีนที่ขายแก๊สก้อน (แคลเซียมคาร์ไบด์) ตั้งอยู่และปิดประตูร้านไว้ เจ้าหน้าที่ดับเพลิงได้ใช้น้ำฉีดเลี้ยงร้านคนจีนขายแก๊สก้อนดังกล่าวไว้ เพราะเกรงว่าเพลิงจะไหม้ข้ามฟากถนนมา เพียงชั่วครู่หนึ่งต่อมาเพลิงได้ลุกลามขึ้นทันทีที่ร้านคนจีนดังกล่าว บางคนกล่าวว่าคนจีนจุดเพลิงขึ้นมาเอง แต่สาเหตุที่แท้จริง (ตามความเห็นของนาย วัฒนาวีรกิจพานิช ผู้เรียบเรียงเรื่องนี้ว่า) น่าจะเป็นเพราะน้ำที่ใช้ฉีดเลี้ยงกระเด็นไปถูกแก๊สก้อน ทำให้เกิดเป็นแก๊สอะเซทิลีนขึ้น และความร้อนจากเพลิงฝั่งบ้านป่าศรีสามารถที่จะจุดแก๊สให้ลุกไหม้ขึ้นได้เอง เมื่อเพลิงลุกลามฝั่งมาเช่นนี้ จึงทำให้เพลิงขยายตัวลุกลามไหม้ทางฝั่ง

มัสยิดออกไปอีก ใหม้บ้านเวาะโชีะ เวาะปลัง เวาะมุด เรือยมาตลอดตามแนวแผนที่ที่ 2 หมายเลข 1 ใหม่ข้ามฟากไปตามบ้านเรือนหมายเลข 2 บางส่วนของหมายเลข 3 และหมายเลข 4 ในแผนที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งมัสยิดมหานาค เพลิงใหม่บะแล และมัสยิดส่วนที่เป็นไม้ทั้งหมด และเพลิงได้ลุกลามต่อไปอีก จนกระทั่งหยุดอยู่ที่คูน้ำบริเวณบ้านโตะทิม บริเวณหมายเลข 5 ในแผนที่ซึ่งมีคูน้ำขวางกั้นอยู่ สำหรับบ้านขุนสารพัดช่างนั้นถูกไฟไหม้เพียงบางส่วน

เมื่อเพลิงสงบลงชาวมุสลิมชาวมหานาค ต่างมีความรู้สึกสลดหดหู่ใจไปตาม ๆ กันที่มัสยิดทั้งหลังถูกไฟไหม้ไปต่อหน้าต่อตา โดยไม่สามารถจะดับไฟที่ไหม้ลุกลามมาติดตัวอาคารมัสยิดได้แม้แต่น้อย ทั้ง ๆ ที่ปกติหน้ามัสยิดมีบ่อสระ ซึ่งมีน้ำเข้ามาจากคลองขังไว้อยู่เป็นประจำ แต่วันนั้นได้ปิดบ่อสระด้วยการกั้นไม้ให้น้ำจากคลองเข้าและ ถ่าน้ำในบ่อออกหมด จึงไม่มีน้ำดับเพลิงที่ใหม่อาคารมัสยิดดังกล่าว

ข่าวเพลิงไหม้มัสยิดมหานาค กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว ชาวมุสลิมตำบลต่าง ๆ ที่ทราบข่าว (ทั้งที่มีญาติมิตร และ ไม่มีญาติมิตรอยู่ที่ชุมชนมัสยิดมหานาค) ต่างเดินทางมาเยี่ยมเยียนชาวมุสลิมมหานาคเป็นจำนวนมาก และแจ้งความจำนงที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อาทิ การซ่อมแซมมัสยิดใหม่ และฯลฯ

งานซ่อมแซมมัสยิด เมื่อมัสยิดถูกเพลิงไหม้ ได้มีช่างชาวมุสลิมบางอ้อ มาตรวจสอบความเสียหายก่อนดำเนินการซ่อมแซมมัสยิด หลังการตรวจสอบอย่างละเอียด พบว่าส่วนที่เป็นไม้เพลิงไหม้จนไม่สามารถซ่อมแซมได้ จึงปรึกษากันและเห็นพ้องต้องกันว่าตัวอาคารส่วนที่เป็นปูนได้รับความเสียหายตรงปูนที่ไ้ฉาบเท่านั้น อิฐมอญที่ก่อตัวอาคารยังคงใช้การได้ เห็นสมควรที่จะซ่อมแซมใหม่โดยคงโครงสร้างที่เป็นอิฐมอญไว้ จึงได้ดำเนินการรื้อส่วนที่เป็นไม้ที่ยังหลงเหลือจากถูกเพลิงไหม้ ออกและกะเทาะปูนที่ฉาบผนังออกทั้งหมด งานซ่อมแซมมัสยิดนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของ ต่วนดำเขียว (ท่านขุนดำ บ้านเขียว) บางอ้อ ส่วนต่วนดำขาว (ต่วนคือสรรพนามเรียกนำหน้าชื่อผู้อาวุโส) รับผิดชอบควบคุมงานสร้างบ่อสระขึ้นใหม่ ทั้งสองงานที่กล่าวมานี้มีชาวมุสลิมชาวมหานาคได้ร่วมแรงร่วมใจกันเป็นจำนวนมาก อุปกรณ์ให้ซ่อมที่เป็นไม้ ได้รับการอนุเคราะห์จากท่านต่วนดำ โยธาสุมุทร์ และชาวมุสลิมบางอ้อจัดส่งไม้ขนาด และ ชนิดต่าง ๆ มาให้

งานสร้างต่อเติมมัสยิด วันเวลาผ่านไป จำนวนประชากรของชุมชนมีมากขึ้น มัสยิดที่มีไว้ใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบศาสนกิจจึงคับแคบ คณะกรรมการมัสยิดมหานาค ชุดปี พ.ศ. 2511 จึงร่วมประชุมปรึกษาและมีมติว่าจะสร้างต่อเติมมัสยิดชั้น 2 ออกมาให้เต็มลานมัสยิด และเนื่องจากบันไดชั้นมัสยิด ชั้นที่ 2 มีทางเดียวจึงได้สร้างขึ้นมาอีกบันไดหนึ่งตรงที่ต่อเติม โดยขึ้นทางโรงครัวมัสยิด ซึ่งได้ตัดแปลงเป็นที่อาบน้ำละหมาด และห้องน้ำห้องส้วม นอกจากนี้

พื้นด้านล่างของตัวอาคารมัสยิดที่ต่อเติม ไปด้วยหินขัด เพดานได้ชั้น 2 ติดตั้งพัดลมสายหลายตัว ตัวอาคารที่ต่อเติมทาสีใหม่อย่างเรียบร้อย บ่อสระที่อยู่ด้านหน้ามัสยิดไม่ได้ใช้งาน เนื่องจากน้ำเน่าเหม็น จึงถมและสร้างเป็นโรงเก็บพัสดุ ซึ่งใช้เป็นที่ตั้งของหน่วยดับเพลิงมหานาค และเก็บของอาคารที่ต่อเติมนี้เสร็จเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2511

กูโบร์มหานาค ประกอบด้วย 2 ส่วนส่วนคือกูโบร์นอกและกูโบร์ใน มีเนื้อที่รวมกันประมาณ 9 ไร่เศษ กูโบร์ในมีพื้นที่ประมาณ 4 ไร่เศษ กูโบร์นอกมีเนื้อที่ 5 ไร่ 27 ตารางวา ลักษณะของกูโบร์มีรั้วโปร่งล้อมรอบเป็นสัดส่วน ปลุกต้นไม้ร่มรื่นสวยงามทั้งไม้เล็กและไม่ยืนต้น มี "ม้าหิน" ตั้งอยู่เป็นระยะ ภายในมีทางเดินคอนกรีตเชื่อมถึงกันตลอด บรรยากาศภายในสงบร่มรื่น สำหรับกูโบร์ในจะมีหอกระจายข่าวตั้งอยู่ค่อนไปด้านในลักษณะเป็นเสาเหล็กสูงโปร่งทาสีแดงสลับขาวมีลำโพงติดอยู่ด้านบน หอกระจายข่าวนี้อาจสร้างขึ้นเพื่อแจ้งข่าวสารในด้านต่างๆให้แก่ชาวมุสลิม กูโบร์นอกจากเป็นที่ฝังศพแล้วยังเป็นสถานที่พักผ่อนของชาวมุสลิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และโดยเฉพาะในวันหยุดราชการหรือเวลาเย็นจะมีเด็กๆเข้ามาเล่นบริเวณกูโบร์เป็นจำนวนมาก เช่น ปีนต้นไม้ เล่นลูกหิน ขี่จักรยาน เป็นต้น

อนึ่งในปัจจุบันกูโบร์ทั้งในและนอกมีผู้ดูแล 1 คน คือ นายสำรวย พักเพ็ญบุญ

การก่อสร้างกูโบร์ ได้กล่าวถึงเรื่องกูโบร์เก่ามาต่อนหนึ่งในประวัติชุมชนมัสยิดมหานาคแล้วว่า เดิมกูโบร์เก่าอยู่บริเวณเชิงสะพานเจริญราษฎร์ ต่อมาได้ทำการย้ายกูโบร์มายังสถานที่ใหม่ที่อยู่น ที่ปัจจุบัน การทำกูโบร์นั้น เรื่องราวโดยละเอียดไม่ทราบแน่ชัด แต่พอจะทราบเรื่องราวคร่าวๆ ว่าผู้ที่ติดต่อขอพื้นที่ทำกูโบร์ ได้แก่ 1. ท่านลักษณะ 2. พระยารัมสัน 3. ท่านศรเสนี และ 4. ท่านศรีมหาราชา ได้เป็นผู้ขอที่ให้ เวลาในขณะนั้นเป็นปี พ.ศ. อะไรไม่มีหลักฐานแน่ชัด ต่อมาโต๊ะปุก บุตรกีเที่ยง โต๊ะเหยี่ยม ได้ร่วมกันวางทัพ (การบริจาคให้กิจการศาสนา) ที่ทำกูโบร์ให้อีกเป็นเนื้อที่ 26.5 ตารางวา กูโบร์ในจึงมีเนื้อที่เท่ากับในปัจจุบันคือ ประมาณ 4 ไร่เศษ ส่วนกูโบร์นอกมีเนื้อที่ 5 ไร่ 27 ตารางวา หลวงศิลปศาสตร์ (สิน) เป็นผู้วางทัพอย่างเป็นทางการ เมื่อ ปี พ.ศ. 2470

โรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา ตั้งอยู่บริเวณตอนหน้าของชุมชน และตรงข้ามกับมัสยิดมหานาค พื้นที่ของโรงเรียนประมาณ 60 ตารางวา สภาพภายในโรงเรียนมีความเป็นระเบียบและสะอาดเรียบร้อย อุปกรณ์ในการเรียนการสอนค่อนข้างดี มีคอมพิวเตอร์จำนวน 3 เครื่อง และมีบุคลากรที่สามารถใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันประกอบด้วย 2 อาคารตั้งอยู่บนเนื้อที่รวมกันประมาณ 60 ตารางวา คือ อาคารแรกสูง 3 ชั้น โดยเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ทางโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยาได้เช่าตึกจากเจ้าของที่ที่เป็นชาวมุสลิมภายในชุมชน (เป็นเงินหนึ่งพันบาทต่อเดือน และค่าเช่าได้คงราคานี้จนถึงปัจจุบัน) เพื่อรองรับจำนวนนักเรียนที่มีมากขึ้น และอาคารใหม่สูง 4 ชั้นได้รับเงินสนับสนุนในการก่อสร้างจาก ดร. มาห์หมัด อับดุล กาเซ็ม (DR. Mahmood Aldulla Kasim) ชาวดูไบ สาธารณะรัฐอาหรับเอมิเรสต์ เป็นจำนวนเงิน 1 ล้าน 7 แสนบาท ในปีพ.ศ. 2534 โดยรื้ออาคารหลังเดิมแล้วสร้างขึ้นใหม่ที่บริเวณอาคารเดิม และระหว่างสองอาคารคืออาคารแรกและอาคารใหม่มีตรอกเล็ก ๆ ขึ้นอยู่ โดยในปลายปีพ.ศ. 2543 ได้สร้างทางเดินเชื่อมถึงกันบริเวณชั้นสองของทั้งสองอาคารมีลักษณะคล้ายสะพานลอย

โรงเรียนแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 และเสร็จสิ้นในอีกหนึ่งปีต่อมา คือ ในปีพ.ศ. 2460 โดยท่านอาจารย์ฮัจยีมุห์หมัด กาเซ็ม (อดีตอิหม่ามมัศยิดมหานาค) เป็นผู้ริเริ่ม และมีขุนดำ รวมทั้งชาวมุสลิมตำบลมหานาคและตำบลบางอ้อ ช่วยเหลือในการออกทุนทรัพย์ แรกเริ่มโรงเรียนแห่งนี้ใช้ชื่อเป็นภาษาอาหรับชื่อ “อัลมัดรอซาด์ยอิสลาฮียะฮ์” ต่อมาเปลี่ยนใช้ชื่อเป็นภาษาไทยว่า “บำรุงอิสลาม” และให้ชื่อนี้มาจนกระทั่งปีพ.ศ. 2533 ได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น “บำรุงอิสลามวิทยา” จนถึงปัจจุบัน

ในชั้นแรกโรงเรียนแห่งนี้มีวัตถุประสงค์ในการสอนศาสนาเท่านั้น และไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนแต่อย่างใด สำหรับนักเรียนที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา นับตั้งแต่เปิดการเรียนการสอนมานอกจากจะมีชาวมุสลิมพระนคร – ธนบุรี แล้วยังมีชาวมุสลิมจากจังหวัดต่างๆ เช่น เพชรบุรี อยุธยา มาเข้ารับการศึกษาอีกด้วย

ครั้นต่อมากระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงธรรมการในขณะนั้น ได้บังคับให้มีการสอนในหลักวิชาภาษาไทย เพื่อไม่ให้ขาด พ.ร.บ. ประถมศึกษา ทางโรงเรียนจึงต้องปฏิบัติตาม โดยมีความจำเป็นต้องว่าจ้างครูภาษาไทยที่เป็นชาวมุสลิมมาทำการสอน นับจากนั้นทางโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีการเก็บค่าเล่าเรียนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างครูดังกล่าว

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2472 โรงเรียนได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นในคราวเพลิงไหม้ใหญ่ที่กล่าวมาข้างต้น ท่านอาจารย์ฮัจยีมุห์หมัดกาเซ็ม (ที่กล่าวไว้ตอนต้น) ได้จัดที่สอนชั่วคราวที่ศาลาข้างกุโบร์ และพยายามจัดหาทุนรอนเพื่อมาสร้างโรงเรียนใหม่ขึ้นในปีพ.ศ. 2476 หรืออีกสามปีต่อมา แต่กระนั้นการก่อสร้างก็ไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้เพราะขาดทุนทรัพย์ จนในที่สุดนายหิรมลิตทวิช ได้ช่วยเหลือในด้านทุนทรัพย์นับรวมถึงชาวมุสลิมตำบลมหานาคและตำบลอื่นๆ มาช่วยเหลือทั้งแรงกายและกำลังทรัพย์จึงสามารถสำเร็จลุล่วงไปและใช้เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอนตลอดมา จนกระทั่งมีการสร้างอาคารใหม่ที่อาคารเดิมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

บุคลากรของโรงเรียน มีนายสามารถ วงศ์สงี่ยม เป็นประธานกรรมการบริหาร และมีคณะผู้บริหารอีก 8 คน (บางท่านทำหน้าที่ครูประจำชั้น /ครูพิเศษ) และครูประจำชั้น 5 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน คือ

1.นาย สามารถ	วงศ์สงี่ยม	ประธานกรรมการบริหาร
2.พ.อ. (พิเศษ) สมาน	วงศ์สอนธรรม	รองประธานและผู้จัดการ
3.พ.อ. สิทธิชัย	ไวยพุดม	เลขานุการกรรมการบริหาร
4.นาย สมัย	วงศ์สงี่ยม	รองผู้จัดการโรงเรียน (และครูพิเศษ)
5.นาย วัฒนา	วีรกิจพานิช	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายบริหารและปกครอง (และครูพิเศษ)
6.นาง อรุณี	เล็กเพชร	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายประสานงานทั่วไป (และครูพิเศษ)
7.นาง จินตนา	มะหะหมัด	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายธุรการและงาน ทะเบียน (และครูประจำชั้นประถมปีที่ 1)
8.นาง ยุพา	อารยะธรรม	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายฝ่ายกิจกรรมนักเรียน (ครูประจำชั้นประถมปีที่ 3)
9.นาง สุนันท์	เซ็นเสถียร	ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายฝึกอาชีพ
10.นาง รัชณี	แสงศาสตร์	ครูประจำชั้นประถมปีที่ 2
11.น.ส. วรนุช	ธวัชพงษ์	ครูประจำชั้นประถมปีที่ 4
12.นาง ภาวนา	ละเมาะ	ครูประจำชั้นประถมปีที่ 5
13.น.ส. สุนันท์	นิมเจริญ	ครูประจำชั้นประถมปีที่ 6

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2543) โรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยาเปิดทำการสอนในระดับประถมศึกษาตั้งแต่ประถมปีที่ 1 - 6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 109 คน ประกอบด้วย ชาย 50 คน และหญิง 59 คน จำแนกตามชั้นเรียนได้ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 2 : การจำแนกจำนวนนักเรียนตามระดับชั้นการศึกษา

ระดับ	ชาย	หญิง	รวม
ประถมปีที่ 6	6	5	11
ประถมปีที่ 5	3	8	11
ประถมปีที่ 4	10	10	20
ประถมปีที่ 3	12	5	17
ประถมปีที่ 2	10	10	20
ประถมปีที่ 1	9	21	30
รวมทั้งสิ้น	50	59	109

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2534 มีคณะกรรมการชุมชนกำกับดูแล โดยใช้สถานที่ในชั้นที่ 2 ตึกใหม่ของโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา นอกจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์แล้ว คณะครูของโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยายังช่วยในการดูแลในบางส่วน ปัจจุบันมีเด็กในการดูแลทั้งสิ้น 35 คน และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง 2 คน คือ

1. น.ส. เอ๋   ผิวละออ
2. น.ส. วจีพร   ผิวละออ

สถาบันฝึกอาชีพนาเชร अबดุลลาดีป ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2535 ใญ่การริเริ่มของ ดร. มาห์หมัด अबดุล กาเซ็ม (DR. Mahmood Aldulla Kasim) โดยใช้สถานที่ของโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยาในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ อาชีพที่ฝึกให้แก่ชาวชุมชนมีหลากหลายอาชีพ ได้แก่ งานช่างฝีมือ และการเรือน เช่น การทำยาหม่อง การทำอาหาร งานด้านไฟฟ้า ฯลฯ ระยะเวลาการฝึกแต่ละประมาณ 2 – 3 เดือน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและวิทยากรจากหลายๆหน่วยงาน เช่น กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล โรงเรียนสารพัดช่าง และอีกหลายๆหน่วยงาน นับรวมถึงคณะครูในโรงเรียนบำรุงอิสลามวิทยา แต่ปัจจุบันกิจกรรมดังกล่าวได้หยุดชะงักไปประมาณ 3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ